

O'PKANING INTERSTITSIAL KASALLIKLARI. FIBROZLANUVCHI ALVEOLIT

Kattaboyeva Muhayyo Nurmuhammad qizi

*Department of Therapeutic sciences Faculty of Medicine
Termez University of Economics and Service Uzbekistan o'qituvchisi*

Email: mnkattaboyeva@gmail.com

Maxmayeva Jumagul

Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti talabasi

Email: maxmayevaj@gmail.com

Meliqulova Sevinch

Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti talabasi

Email: msevinch674@gmail.com

Annotatsiya

O'pkaning interstitsial kasalliklari (O'IK) — o'pka to'qimasining interstitsial qismi, ya'ni alveolalar orasidagi biriktiruvchi to'qima, interalveolyar devorlar va o'pka stromasining zararlanishi bilan kechadigan kasalliklar guruhidir. Ushbu kasalliklar o'pka to'qimasida yallig'lanish, shish, fibroz jarayonlari va tuzilish o'zgarishlari bilan namoyon bo'ladi. Natijada o'pkaning elastikligi kamayadi, gaz almashinuvi buziladi va organizmda kislorod yetishmovchiligi yuzaga keladi. Fibrozlanuvchi alveolit o'pkaning interstitsial kasalliklari orasida muhim o'rin egallaydi. Ushbu kasallik alveolalar devorlarida surunkali yallig'lanish jarayoni va biriktiruvchi to'qimaning ko'payishi natijasida o'pka to'qimasining asta-sekin qattiqlashishi bilan tavsiflanadi. Fibroz jarayoni rivojlanishi natijasida o'pkaning nafas olish yuzasi kamayadi va bemorda nafas qisishi, quruq yo'tal, tez charchash kabi belgilar paydo bo'ladi. O'pkaning interstitsial kasalliklari turli sabablarga ko'ra rivojlanishi mumkin. Ular orasida autoimmun kasalliklar, zararli ishlab chiqarish omillari, chang va kimyoviy moddalar ta'siri, ayrim dori vositalari, infeksiyalar hamda irsiy omillar muhim ahamiyatga ega. Ayrim hollarda kasallikning aniq sababi

aniqlanmaydi va idiopatik fibrozlanuvchi alveolit shaklida uchraydi. Kasallikni aniqlashda klinik belgilar, rentgenologik tekshiruvlar, kompyuter tomografiyasi, nafas funksiyasini tekshirish, laborator tahlillar va ayrim hollarda biopsiya usullaridan foydalaniladi. Erta tashxis qo'yish kasallik rivojlanishini sekinlashtirish va bemor hayot sifatini yaxshilash imkonini beradi. Fibrozlanuvchi alveolitni davolashda yallig'lanish jarayonini kamaytirish, fibroz rivojlanishini sekinlashtirish va nafas faoliyatini yaxshilashga qaratilgan usullar qo'llaniladi. Bemorlarni muntazam kuzatish, kislorod terapiyasi, dori vositalari va zarur hollarda maxsus davolash usullaridan foydalanish muhim hisoblanadi.

Kalit so'zlar: O'pkaning interstitsial kasalliklari, fibrozlanuvchi alveolit, o'pka fibrozi, alveola, interstitsial to'qima, yallig'lanish, nafas yetishmovchiligi, gaz almashinuvi, pnevmofibroz, diagnostika, kompyuter tomografiyasi, pulmonologiya.

Kirish

O'pkaning interstitsial kasalliklari nafas olish tizimining murakkab va ko'p qirrali patologiyalaridan biri bo'lib, o'pka to'qimasining interstitsial qismi zararlanishi bilan kechadi. Ushbu kasalliklar guruhiga o'pka interstitsiyasida yallig'lanish, shish, fibroz va strukturaviy o'zgarishlar bilan namoyon bo'ladigan ko'plab kasalliklar kiradi. Interstitsial to'qima alveolalar orasida joylashgan bo'lib, gaz almashinuvida va o'pkaning normal elastikligini saqlashda muhim rol o'ynaydi. O'pkaning interstitsial kasalliklarida asosiy patologik jarayon o'pka to'qimasida yallig'lanish va keyinchalik fibroz rivojlanishi bilan bog'liq. Fibroz jarayoni natijasida o'pka to'qimasi qalinlashadi, elastikligi kamayadi va nafas olish faoliyati buziladi. Bu holat organizmda kislorod yetishmovchiligi, nafas qisishi va jismoniy faoliyatning pasayishiga olib keladi. Fibrozlanuvchi alveolit o'pkaning interstitsial kasalliklari ichida eng muhim shakllardan biri hisoblanadi. Ushbu kasallik alveolalar devorlarida surunkali yallig'lanish va biriktiruvchi to'qimaning ortiqcha hosil bo'lishi natijasida rivojlanadi. Kasallik ko'pincha asta-sekin kechadi va vaqt o'tishi bilan o'pka faoliyatining sezilarli darajada buzilishiga sabab bo'lishi mumkin.

O'pkaning interstitsial kasalliklari haqida umumiy tushuncha

O'pkaning interstitsial kasalliklari — o'pka parenximasi, alveolalar oralig'idagi to'qima va o'pka stromasining zararlanishi bilan kechuvchi kasalliklar guruhidir. Ushbu kasalliklarda asosiy patologik o'zgarish interstitsial bo'shliqda rivojlanadi. Interstitsial to'qima o'pka tuzilishining muhim qismi bo'lib, alveolalarni bir-biri bilan bog'lab turadi va kapillyarlar bilan aloqani ta'minlaydi. Normal sharoitda bu to'qima yupqa bo'lib, kislorod va karbonat angidrid almashinuvi samarali amalga oshadi. Kasallik rivojlanganda interstitsial to'qimada yallig'lanish hujayralari to'planadi, shish paydo bo'ladi va keyinchalik fibroz jarayoni rivojlanadi. Natijada alveolalar devori qalinlashadi va gaz almashinuvi buziladi. O'pkaning interstitsial kasalliklari turli sabablar natijasida yuzaga kelishi mumkin. Ba'zi hollarda sabab aniq bo'lsa, ayrim holatlarda kasallikning kelib chiqish sababi noma'lum bo'lib qoladi.

O'pkaning interstitsial kasalliklarining sabablari va xavf omillari

O'pkaning interstitsial kasalliklari rivojlanishida ko'plab omillar ishtirok etadi. Ushbu omillar o'pka to'qimasining zararlanishiga va surunkali yallig'lanish jarayonining boshlanishiga sabab bo'ladi. Kasallikning asosiy sabablaridan biri zararli ishlab chiqarish omillaridir. Chang, kimyoviy moddalar, metall zarrachalari va boshqa zararli moddalar bilan uzoq vaqt davomida ishlash o'pka to'qimasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Autoimmun kasalliklar ham interstitsial o'zgarishlarga sabab bo'lishi mumkin. Revmatik kasalliklar, tizimli skleroz va boshqa immun tizimi buzilishlari o'pka to'qimasida yallig'lanish jarayonini yuzaga keltiradi. Ba'zi dori vositalaridan uzoq muddat foydalanish ham o'pkada fibroz jarayonini rivojlantirishi mumkin. Bundan tashqari, ayrim virusli va bakterial infeksiyalar ham o'pka interstitsiyasiga zarar yetkazishi mumkin. Chekish, yoshi katta bo'lish, irsiy moyillik va atrof-muhitning zararli ta'sirlari ham xavf omillari hisoblanadi.

Fibrozlanuvchi alveolit tushunchasi va rivojlanish mexanizmi

Fibrozlanuvchi alveolit — o'pkaning surunkali yallig'lanish va fibroz jarayoni bilan kechuvchi interstitsial kasalligi hisoblanadi. Ushbu kasallikda alveolalar devorida yallig'lanish rivojlanib, keyinchalik biriktiruvchi to'qima ko'payadi. Kasallik

rivojlanishida immun tizimining noto‘g‘ri faollashuvi muhim rol o‘ynaydi. Organizmning himoya mexanizmlari o‘pka to‘qimasiga zarar yetkazib, yallig‘lanish jarayonini kuchaytiradi. Surunkali yallig‘lanish natijasida fibroblastlar faollashadi va kollagen ishlab chiqarilishi ortadi. Bu esa o‘pka to‘qimasining qattiqlashishiga, elastiklikning kamayishiga va nafas olish qobiliyatining buzilishiga olib keladi. Fibroz jarayoni qaytarilmas bo‘lishi mumkin, shuning uchun kasallikni erta aniqlash va davolash muhim ahamiyatga ega.

Fibrozlanuvchi alveolitning klinik belgilari

Fibrozlanuvchi alveolit odatda asta-sekin rivojlanadi. Kasallikning asosiy belgisi nafas qisishi hisoblanadi. Dastlab nafas qisishi faqat jismoniy harakat vaqtida kuzatilsa, keyinchalik tinch holatda ham paydo bo‘lishi mumkin. Bemorlar ko‘pincha quruq yo‘tal, ko‘krak qafasida noqulaylik, umumiy holsizlik va tez charchashdan shikoyat qiladilar. Kasallik rivojlangan sari organizmda kislorod yetishmovchiligi kuchayadi. Natijada terining ko‘karishi, jismoniy faollikning kamayishi va nafas olish qiyinlashishi kuzatilishi mumkin. Ba’zi bemorlarda barmoqlar uchining o‘zgarishi ham uchrashi mumkin. Bu holat uzoq davom etgan kislorod yetishmovchiligi bilan bog‘liq bo‘ladi.

O‘pkaning interstitsial kasalliklarini diagnostika qilish usullari

O‘pkaning interstitsial kasalliklarini aniqlash uchun kompleks tekshiruvlar o‘tkaziladi. Birinchi navbatda bemorning shikoyatlari, kasallik tarixi va zararli omillar bilan aloqasi o‘rganiladi. Ko‘krak qafasi rentgenografiyasi o‘pkadagi o‘zgarishlarni aniqlashda yordam beradi. Ammo eng aniq usullardan biri yuqori aniqlikdagi kompyuter tomografiyasi hisoblanadi. Nafas funksiyasini tekshirish orqali o‘pkaning hajmi, elastikligi va gaz almashinuvi baholanadi. Ushbu tekshiruv kasallik darajasini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Ba’zi hollarda o‘pka biopsiyasi o‘tkazilishi mumkin. Bu usul yordamida to‘qimadagi patologik o‘zgarishlar aniqlanadi.

Fibrozlanuvchi alveolitni davolash tamoyillari

Fibrozlanuvchi alveolitni davolash murakkab va uzoq davom etadigan jarayon bo‘lib, uning asosiy maqsadi o‘pkadagi yallig‘lanish jarayonini kamaytirish, fibroz rivojlanishini

sekinlashtirish, nafas olish faoliyatini yaxshilash va bemorning hayot sifatini oshirishdan iborat. Davolash usullari kasallikning kelib chiqish sababi, rivojlanish bosqichi va bemorning umumiy holatiga qarab individual tarzda belgilanadi. Kasallikning dastlabki bosqichlarida yallig‘lanish jarayonini kamaytirishga qaratilgan davo usullari qo‘llaniladi. Bunda shifokor nazorati ostida immun tizimi faoliyatiga ta’sir qiluvchi va yallig‘lanishni kamaytiruvchi dori vositalaridan foydalanish mumkin. Ushbu preparatlar o‘pkadagi patologik jarayonlarning rivojlanishini sekinlashtirishga yordam beradi. Fibroz jarayoni kuchaygan hollarda o‘pka to‘qimasida qaytmas o‘zgarishlar yuzaga kelishi mumkin. Bunday vaziyatlarda davolash asosan nafas faoliyatini qo‘llab-quvvatlashga qaratiladi. Kislorod terapiyasi organizmdagi kislorod yetishmovchiligini kamaytiradi va bemorning jismoniy faolligini yaxshilaydi. Nafas olish mashqlari va o‘pka rehabilitatsiyasi ham davolashning muhim qismi hisoblanadi. Ushbu usullar nafas mushaklarini mustahkamlashga, bemorning harakat qobiliyatini oshirishga va kundalik faoliyatini yaxshilashga yordam beradi. Og‘ir darajadagi fibrozlanuvchi alveolitda o‘pka faoliyati keskin buzilishi mumkin. Bunday holatlarda zamonaviy davolash usullari yetarli samara bermasa, o‘pka transplantatsiyasi masalasi ko‘rib chiqilishi mumkin.

O‘pkaning interstitsial kasalliklarida profilaktika choralari

O‘pkaning interstitsial kasalliklarini oldini olishda profilaktik tadbirlar katta ahamiyatga ega. Ushbu kasalliklar ko‘pincha uzoq vaqt davomida zararli omillar ta’sirida rivojlanishi sababli xavf omillarini kamaytirish asosiy vazifalardan biri hisoblanadi. Ish joyida chang, kimyoviy moddalar, gazlar va boshqa zararli birikmalar bilan ishlaydigan insonlar maxsus himoya vositalaridan foydalanishi kerak. Mehnat sharoitlarini yaxshilash va xavfsizlik qoidalariga rioya qilish o‘pka zararlanishining oldini olishga yordam beradi. Chekish o‘pka to‘qimasiga salbiy ta’sir qiluvchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Tamaki tutuni o‘pka hujayralarini zararlaydi, surunkali yallig‘lanish jarayonlarini kuchaytiradi va fibroz rivojlanish xavfini oshiradi. Shu sababli chekishdan voz kechish o‘pka salomatligini saqlashda muhim o‘rin tutadi. Sog‘lom turmush tarzi, to‘g‘ri ovqatlanish, yetarli jismoniy faollik va muntazam tibbiy ko‘riklardan o‘tish ham

profilaktik choralar qatoriga kiradi. Ayniqsa, nafas olish tizimida muammolari bo'lgan yoki xavf guruhiga kiruvchi shaxslar o'pka faoliyatini nazorat qilib borishlari kerak. Profilaktika orqali kasallikni erta aniqlash, uning rivojlanishini sekinlashtirish va og'ir asoratlarning oldini olish mumkin.

Fibrozlanuvchi alveolitda rivojlanishi mumkin bo'lgan asoratlار

Fibrozlanuvchi alveolit uzoq davom etuvchi kasallik bo'lib, vaqt o'tishi bilan o'pkada jiddiy strukturaviy o'zgarishlarga olib kelishi mumkin. Asoratlarning rivojlanishi asosan fibroz jarayonining kuchayishi va o'pka faoliyatining pasayishi bilan bog'liq. Eng ko'p uchraydigan asoratlardan biri surunkali nafas yetishmovchiligi hisoblanadi. O'pka to'qimasining qattiqlashishi natijasida alveolalarda gaz almashinuvi buziladi va organizmga yetarli miqdorda kislorod yetib bormaydi. Kislorod yetishmovchiligi uzoq davom etsa, yurak qon tomir tizimiga ham salbiy ta'sir qiladi. Natijada o'pka gipertenziyasi, ya'ni o'pka arteriyalaridagi bosimning oshishi rivojlanishi mumkin. Kasallikning og'ir bosqichlarida yurakning o'ng qismi zo'riqishi natijasida yurak yetishmovchiligi yuzaga kelishi mumkin. Bunda bemorda nafas qisishi, holsizlik, jismoniy faoliyatga chidamlilikning kamayishi kuzatiladi. Ba'zi hollarda infeksiyon kasalliklarga moyillik ham oshadi, chunki o'pkaning himoya mexanizmlari buziladi. Shu sababli bemorlarni muntazam kuzatish va o'z vaqtida davolash asoratlarning oldini olishda muhimdir.

O'pkaning interstitsial kasalliklarini erta aniqlashning ahamiyati

O'pkaning interstitsial kasalliklarini erta aniqlash kasallik rivojlanishini nazorat qilish va davolash samaradorligini oshirishda juda muhim ahamiyatga ega. Ushbu kasalliklar dastlabki bosqichlarda asta-sekin rivojlanishi va oddiy belgilar bilan namoyon bo'lishi sababli ko'pincha kech aniqlanadi. Erta diagnostika yordamida o'pkadagi yallig'lanish jarayonlari, fibroz belgilari va nafas faoliyatidagi o'zgarishlarni aniqlash mumkin. Bu esa davolash choralarini o'z vaqtida boshlash imkonini beradi. Kasallikni aniqlashda rentgenologik tekshiruvlar, kompyuter tomografiyasi, spirometriya va laborator tahlillar muhim rol o'ynaydi. Ushbu usullar yordamida o'pkaning zararlanish darajasi baholanadi.

Fibrozlanuvchi alveolitda erta tashxis qo'yish ayniqsa muhim, chunki fibroz jarayoni kuchayib ketgandan keyin o'pkadagi o'zgarishlar qaytmas bo'lishi mumkin. Shuning uchun xavf guruhidagi insonlar muntazam tibbiy ko'rikdan o'tishlari kerak. O'z vaqtida aniqlangan va to'g'ri boshqarilgan interstitsial kasalliklarda bemorning hayot sifati yaxshilanadi, nafas faoliyati uzoqroq saqlanadi va og'ir asoratlarning rivojlanish xavfi kamayadi.

Xulosa

O'pkaning interstitsial kasalliklari va fibrozlanuvchi alveolit nafas olish tizimining jiddiy va murakkab kasalliklari qatoriga kiradi. Ushbu kasalliklarda o'pkaning interstitsial to'qimasida surunkali yallig'lanish jarayoni rivojlanib, keyinchalik fibroz, ya'ni biriktiruvchi to'qimaning ko'payishi kuzatiladi. Natijada o'pka elastikligi kamayadi, alveolalarda gaz almashinuvi buziladi va organizmda kislorod yetishmovchiligi yuzaga keladi. Fibrozlanuvchi alveolit rivojlanishida autoimmun jarayonlar, zararli ishlab chiqarish omillari, chekish, ayrim dori vositalari, infeksiyalar va irsiy moyillik muhim rol o'ynaydi. Kasallikning asosiy belgilariga nafas qisishi, quruq yo'tal, tez charchash va jismoniy faoliyatga chidamlilikning pasayishi kiradi. Kasallik asta-sekin rivojlanishi sababli uni erta aniqlash katta ahamiyatga ega. O'pkaning interstitsial kasalliklarini tashxislashda rentgenografiya, yuqori aniqlikdagi kompyuter tomografiyasi, nafas funksiyasini tekshirish va laborator usullar muhim o'rin tutadi. Erta tashxis qo'yish kasallik rivojlanishini nazorat qilish va o'pka faoliyatini uzoq vaqt saqlab qolish imkonini beradi. Fibrozlanuvchi alveolitni davolashda asosiy maqsad yallig'lanish jarayonini kamaytirish, fibroz rivojlanishini sekinlashtirish va bemorning hayot sifatini yaxshilashdan iborat. Davolashda dori vositalari, kislorod terapiyasi, nafas mashqlari va reabilitatsiya usullaridan foydalaniladi. Og'ir holatlarda maxsus davolash usullari talab qilinishi mumkin. Kasalliklarning oldini olishda zararli omillar ta'sirini kamaytirish, chekishdan voz kechish, mehnat xavfsizligi qoidalariga rioya qilish va muntazam tibbiy ko'riklardan o'tish muhim hisoblanadi. Ayniqsa, xavf guruhiga kiruvchi insonlarda o'pka faoliyatini nazorat qilish kasallikni erta aniqlash imkonini beradi. Umuman olganda, o'pkaning

interstitsial kasalliklari va fibrozlanuvchi alveolit jiddiy patologiyalar bo‘lib, ularni erta aniqlash, to‘g‘ri davolash va profilaktik choralarini amalga oshirish orqali kasallikning rivojlanishini sekinlashtirish, asoratlarni kamaytirish va bemorlarning hayot sifatini yaxshilash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Harrison’s Principles of Internal Medicine. **Pulmonary Diseases va Interstitial Lung Diseases bo‘limlari.** McGraw-Hill Education nashriyoti.
2. Murray & Nadel’s Textbook of Respiratory Medicine. **O‘pka kasalliklari va interstitsial patologiyalar bo‘yicha asosiy qo‘llanma.** Elsevier nashriyoti.
3. Fishman’s Pulmonary Diseases and Disorders. **Interstitial Lung Disease va Pulmonary Fibrosis bo‘limlari.**
4. European Respiratory Society (ERS). **Guidelines for Diagnosis and Management of Interstitial Lung Diseases.**
5. American Thoracic Society (ATS). **Idiopathic Pulmonary Fibrosis va Fibrotic Interstitial Lung Disease bo‘yicha klinik tavsiyalar.**
6. Robbins & Cotran. **Pathologic Basis of Disease.** O‘pka patologiyasi va fibroz jarayonlari bo‘limi.
7. Guyton and Hall. **Textbook of Medical Physiology.** Nafas olish tizimi fiziologiyasi bo‘limi.
8. Pulmonologiya asoslari. **Tibbiyot oliy ta’lim muassasalari uchun darslik.**
9. Ichki kasalliklar propedevtikasi. **Nafas olish tizimi kasalliklari bo‘limi.**
10. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi. **Nafas tizimi kasalliklari diagnostikasi va davolash bo‘yicha klinik tavsiyalar.**